

JESU LI MORALNA NAČELA O MODI ZASTARJELA?

Jerko BARISIC

Opće su pojave našeg vremena posvemašnje previranje, nagle promjene, traženje nečega novog. Pod dojmom toga ljudi kao da su izgubljeni, smeteni, pokolebani. Prisustvujemo stvaranju novoga čovjeka. Svjedoci smo teških kriza. S jedne strane ustaljena baština prošlosti, s druge nova stremljenja. Sinteze još nema. Tako stoji i s problemom mode. Velike, brze promjene vis-à-vis uhodanih forma vode nas u nastup dileme: ili je moral tu zakazao ili se čovjek totalno pokvario. Da li sipati anateme ili se nemoćno prepustiti stihiji? A postoji li možda treći izlaz? Zar je doista sve to zlo, zar kršćanstvo nije za svako vrijeme, zar moral ne rješava svaki problem pa i današnje mode? Odgovor ćemo dati u dvije točke: najprije teoretski, ingerencija morala u modi; i praktično, kako će se današnji dušobrižnik vladati u tom problemu.

Odijevanje kroz prizmu morala

Trostruka je svrha odijevanja: higijenska, estetska i moralna. Odi-jelo najprije čuva tijelo od vremenskih nepogoda. Osim toga, čovjek ima prirodenu sklonost da pokaže ljepotu i dostojanstvo svoje osobe. I za to mu služi odijelo. To je osobito kod ženskih. Odatle moda vuče svoj korijen. Međutim, najvažnija svrha odijevanja jest moralna. U tom smislu odijelo ima zadaću da pokrije one dijelovne dijelove koji po sebi nipošto nisu nećedni, sramotni, zli, nego su naprotiv uzvišeni i sveti, ali su radi istočnoga grijeha, kad su otkriveni, postali izvorom neurednih strasti i od toga bludnih grijeha.

Kada nastaje problem odijevanja? Onda kada se estetska svrha odijevanja suprotstavi i nametne moralnoj i tako ruši stidljivost, čednost, što nazivamo nećedno odijevanje. To je pak takav način odijevanja koji bez opravdanog razloga ističe, odnosno otkriva, ljudsko tijelo ili točnije neke njegove dijelove, da kod drugih izaziva spolnu strast, uzbuđenje spolni nagon i uzrokuje bludni grijeh. Koji su uzroci takvog odijevanja? Nekontrolirani osjećaj ljepote, želja svidjeti se, dobiti bračnog partnera, taština, oholost, slijepo oponašanje drugih, robovanje modi, seksualna perversnost, nakana zavesti. S druge pak strane savjest zabranjuje nećednu nošnju. Koliko će se otkriti tijelo a da se ne iza-

zove kod drugih nedozvoljeno spolno uzbuđenje, diktira prirodni osjećaj stidljivosti. Iz sukoba želje za pokazivanjem tijela i moralne svijesti grijeha nečednosti nastaje dakle problem odijevanja. Pitanje je sada, kako izmiriti ta dva stanovišta, kako uskladiti narav sklonu ekshibiciji sa normom savjesti. Uovoljiti dakle dubokim sklonostima bića a ne ogriješiti se o moralne zasade — eto to je vještina, umjetnost odijevanja. A to je posao morala.

Nečedno odijevanje je grijeh, jer se protivi moralnom zakonu. Teški grijeh kada teško sablažnjava tj. kada uvelike pobuđuje nedozvoljenu spolnu nasladu, a laki grijeh kada nije uzrok velike sablazni. Ovo osnovno teoretsko načelo svakome je i previše jasno. Ali sada tek dolazi poteškoća: konkretno prosuditi najprije da li je nešto uopće nečednost, a onda pogotovo da li izvjesna nečednost teže ili lakše uzbuđuje, sablažnjava. Praktični sud o težini grešnosti nečednog odijevanja formiraju mnogi faktori. Najvažnija komponenta (*ex objecto*) svakako je dio tijela koji se otkriva. Prema spolnoj uzbuđljivosti moralisti obično svrstavaju dijelove ljudskog tijela u tri grupe: 1. *partes ex se incitantes* (*genitalia et proxime adiacentes*, neki ubrajaju i *pectus femineum nudum relate ad viros*), 2. *partes aliquoaliter excitantes* (*pectus, dorsum, crura*), 3. *partes ex se non incitantes* (*facies, manus, pedes*)¹. Granice pak tih zona nisu oštre. Onda pri stvaranju moralne kvalifikacije nečednog odijevanja utječu također i ove okolnosti: običaj odijevanja u dotičnom kraju, naviknutost ljudi na to, kulturna sredina i moralni osjećaj, rasna pripadnost i boja kože, mjesto i vrijeme otkrivanja, spol i dob onoga tko gleda i onoga koga se gleda, potreba, nakana, udaljenost, razvijenost tijela, *sex-appeal* i slično. Radi svega toga teško je dati jedno fiksno, permanentno pravilo. Spomenuti uvjeti razlogom su da je moral u ovom području elastičan, relativan, evolutivan, promjenljiv — razumije se — u svojim plastičnim primjerima, dok ostaje nepromjenljiv u svojim temeljnim teoretskim principima. U svom magistralnom govoru o modi predstavnicima »Unione Latina Alta Moda« rekao je Pijo XII: »Koliko god može biti široka i nestalna relativnost morala u modi, uvijek opstoji jedna apsolutnost koju treba sačuvati pošto se začula opomena savjesti u objavi pogibelji: moda ne smije nikada postati bliža prigoda grijeha².« Häring piše: »Očito u konkretnoj praksi model i centimetar nisu dovoljni da fiksiraju jednom zauvijek i za sve tešku ili laku grešnost.«³ Činjenicu praktične relativnosti najbolje potvrđuje neslaganje samih moralista. Nola lijepo kaže: »Nigdje moralisti ne trpe veću muku nego kada se radi o označivanju granica maloga i velikoga grijeha u modi. Ovdje je uopće, čini se, nemoguće dati jedno univerzalno pravilo.«⁴

Dakle da rezimiramo! Odijevanje koje se kosi sa moralom jest nečedno, grešno. A to je ono koje otkriva dijelove tijela *ex se* i *aliquoaliter excitantes*. Što je veće otkrivanje, veći je grijeh. Otkrivati *partes ex se incitantes* bit će teški grijeh, a otkrivati *partes aliquoaliter exci-*

1. NOLDIN H., *De castitate*, Oeniponte 1956, br. 51, str. 55.

2. PIJO XII, govor 8, XI 1957, AAS 1957, str. 1011—1023.

3. HÄRING B., *La loi du Christ*, III, 424.

4. NOLA K., *De sexto*, Makarska 1963, str. 104.

tantes redovito bit će laki grijeh, u težim slučajevima može biti i teški grijeh. Ali dakako sve to kroz retortu spomenutih okolnosti. Pogledajmo sad problem u praksi dušobrižnika!

Dušobrižnik i odijevanje

Odijevanje je postalo veoma važan pastoralni problem. Zato ga svaki dušobrižnik mora rješavati. Ne vrijede nikakve isprike: nije ugodno, nije dostojno, nema koristi, drugi o tom ne govore, ljudi se rugaju i slično. Kniewald piše: »Pitanje je ženske mode došlo u takav stadij da dušobrižnik mora biti o njemu informiran i da mora — kao dušobrižnik — zauzeti prema njemu stanovište s propovjedaonice, u ispo- vjedaonici, u katoličkim udruženjima, pa i kod dijeljenja sv. pričesti«⁵.

Postoje preduvjeti da bi dušobrižnik mogao uspješno raditi na ovom problemu. Mora najprije problem teoretski dobro poznavati. Zato prije svega proučavanje, studiranje problema. Iz toga će rezultirati dušobrižnikov pravilan stav prema problemu. Taj stav mora biti jedinstven kod svih svećenika, da bi se mogla poduzeti zajednička akcija. Rad pak u ovom pogledu ići će naravno u dva smjera: borba protiv nečedne a za čednu nošnju. U borbi pak jedinstvena metoda. Zato će svećenici na raznim sastancima raspravljati o nošnji, konzultirati se da bi mogli ujednačiti gledišta, upoznati prilike i koordinirati rad. Tako će i sami vjernici koji iskreno traže kompetentno rješenje, dobiti sigurnost. Neće im različiti stavovi uzrokovati pomutnju a onda sumnju i nepovjerenje. Pogledajmo sada nekoje aspekte dušobrižnikove kampanje protiv nečedne a za čednu nošnju.

Najprije vrijeme borbe. Ono traje neprestano, tokom čitave godine. Borba će se ipak razlikovati po intenzitetu i načinu prema tome je li sezona nečedne nošnje dalja, bliža ili je prezentna. Dalja borba obuhvaća cijelu godinu osim sezone. Dušobrižnik će kroz to vrijeme prigodno spomenuti problem u propovijedi, na vjeronauku ili za ličnih susreta. Bliža borba bit će neposredno pred sezonu, a to je konac mjeseca svibnja i lipnja. Ovo je najpogodnije i najodlučnije vrijeme, jer tada se ljudi direktno spremaju za ljetnu sezonu, formiraju garderobu, šiju odijela. Agitiranje daleko prije sezone neće imati velikog efekta, jer još nije zgodno vrijeme i ljudi se ohlade, razuvjere, zaborave. Kroz vrijeme bliže borbe svake godine održati barem jednu solidnu propovijed o problemu. Djecu i mladež pri svršetku školske godine neprestano podržavati u tome i tako im pomoći da stvore dobre odluke za praznike. Tada izvjesiti plakate, urediti oglasnu ploču, proglasiti odredbe biskupa, davati upozorenja, oduševljivati i organizirati elitu za apostolat čedne nošnje, širiti štampu o tome itd. Za vrijeme pak same sezone jest direktna akcija, izravna borba. Akcija u crkvi i izvan crkve: opomene, ukori, savjeti, poticaji, propovijed barem usput, pa pozivanje na naknadu. Tada će se primjenjivati načela i odredbe a možda i sankcija.

5. KNIEWALD D., *Pastirsko bogoslovlje*, Dušobrižnik, Zagreb 1943. str. 112.

Što se tiče osoba dušobrižnik će u pitanju nošnje raditi kod sviju, i kod onih s kojima je u pastoralnoj vezi kao i kod onih koji izmiču njegovu akcionom radiusu. Kod prvih će raditi više direktno i pozitivno izgrađivanjem, dočim kod drugih više indirektno preko prvih, njihovim primjerom i agitiranjem, te negativno rušeći zlo. Župnik će djelovati, koliko može, i na turiste barem kada dođu posjetiti crkvu ili pak preko njihovih stanodavaca. Direktno će djelovati najprije općenito na najširi auditorium u crkvi, onda na manje grupe: to su polaznici vjeronauka, ministranti, treći red, pjevački zbor itd. Zatim individualni rad u četiri oka i rad u obitelji. Vjernike će dušobrižnik izgrađivati. Uvjeravati o štetnosti nečednog odijevanja a o ljepoti, prednosti, koristi čednoga. Podizati im kršćanski ponos, utisnuti svijest o svetosti tijela. Poticati ih da stvore moralno pozitivan stav prema ovom problemu i tako urede svoj način odijevanja. Povezivati čedne da inače ne bi patili od kompleksa inferiornosti, osamljenosti i nemodernosti. Bodriti ih da stvore drugi tabor. Zagrijati ih dakle za ličnu čednu nošnju i za apostolat na tom terenu. Neka djeluju najprije svojim primjerom a onda i agitiranjem kod svoje obitelji, znanaca i prijatelja. Neka javno propagiraju čednu nošnju a osuđuju, zamjeraju i bojkotiraju nečednu. Neka se probiju i tamo gdje svećenik ne može doći. Najviše dakako oduševiti djevojke i majke.

Sredstva pak borbe jesu propovijed, katcheza, vjeronauk, egzorta. To će biti i tema duhovnih vježbi, misija, mjesečne obnove. Pitati o nošnji u ispovijedi. Upotrijebiti za to katoličku štampu. Širiti knjige, brošure. Praviti oglase, plakate.

Taktika djelovanja. Dušobrižnik će odmah otkriti svoj stav prema odijevanju. Samo, njegov stav mora biti ispravan. Ne smije naime svoje lično, a netočno, mišljenje dogmatizirati i tvrdoglavo braniti. On će se također čuvati ekstrema i u svom stavu i u postupku. Jednako će izbjegavati rigorizam kao i laksizam, jer obadva škode dušama. Rigorizam može kod vjernika formirati krivo mišljenje te uzrokovati grijehe gdje ih stvarno nema. Ne smije se na silu od ljudi praviti heroje, svece ili ih svojim nerazumnim zahtjevima učiniti smiješnim pred drugima. Takovi vjernici često odbace nesnosno breme i pođu u protivnu skrajnost — nečednost. Osim toga i rigorista će ipak jednom udariti glavom o zid stvarnosti te početi retuširati svoje stavove, što može diskreditirati vjeru i moral. Isto tako dušobrižnik će se čuvati i laksizma, da ne bi možda svojim popuštanjem, dozvoljavanjem, odobravanjem, šutnjom ili jednostavno ne smatrajući nečednost grijehom, otvorio vrata zlu i tako sam pogodovao širenju nečednosti. U svom pastoralnom radu današnji dušobrižnik mora izabrati srednji put, slijediti direktive crkvenog učiteljstva, prihvatiti mišljenje suvremenih moralista. On mora biti svjestan da način odijevanja u svijetu a i kod nas konstantno pada. Nošnja je sve nečednija. Može se očekivati još i gore. Time se donekle mijenja i moralni kriterij odijevanja, težište mu se spušta naniže, vrednovanje postaje blaže. Ne možemo se pri kvalificiranju nošnje držati danas norma koje su vrijedile prije 30 godina. Danas će možda nešto biti laki grijeh što je onda smatrano teškim. Specijalno kod

nas dok gradovi i industrijska područja imaju potpuno modernu nošnju, u selima, pogotovo zabitnijima, nošnja je još narodna, konzervativna ili nekako posredna, prelazna. Procesom urbanizacije i sela prelaze na »gradsku« nošnju, često vrlo naglo, pa i uz velike nečednosti. Ta neujednačenost, to previranje i padanje nošnje jest posebna naša poteškoća. Moralni osjećaj ljudi a time i njihov moralni sud nije ujednačen te je praktično problem teško jednoobrazno tretirati i davati jedinstvene norme. Svakako dušobrižnik mora biti svjestan da će na žalost morati popuštati, ne u svom načelnom stavu prema nošnji niti u svojim teoretskim postavkama, nego u svom praktičnom stavu morat će biti blaži, akomodirati se novom kriteriju, pogotovo gdje se još ne radi o grijehu. Znati točno gdje su krajne granice — teški grijeh. To ne dozvoljavati nikome ni u kom slučaju. Boriti se i protiv lako grešne na i najmanje nečednosti, znajući da je i to grijeh. Nastojati sačuvati i najveću čednost. Ali to ne zahtijevati pod svaku cijenu ili uporno braniti. Akoli nešto nije grijeh, ne može se to zabranjivati. Voditi pak vjernike savršenosti u tom pogledu. Stvarati pozitivni pojam odijevanja, jačati osjećaj čednosti, formirati kršćansku modu. A protiv nečedne nošnje boriti se ne kletvama i kaznama, nego više blagošću, nagovaranjem, savjetovanjem, uvjeravanjem, pozitivnom metodom. Kod teških prijestupa tek primijeniti propisane sankcije, kada nisu uspjela druga sredstva.

Posebni vid nastojanja u ovom predmetu jesu propisi crkvenih vlasti upogled nošnje pri pohađanju crkve. Kristova Crkva je čuvarica dobra, pozitivnosti i morala. Zato, naravno, ona zastupa, brani i širi čedno odijevanje. Hram je pak kuća Božja. Jasno je onda da će crkvene vlasti zahtijevati čedniju nošnju prigodom posjećivanja crkve. Time crkva pokazuje svoj stav prema nošnji. To je živa propovijed o nošnji. To je jedno moćno sredstvo u borbi protiv nečedne a za čednu nošnju. Ti pak propisi trebalo bi da zabranjuju u crkvu onima koji otkrivaju partes corporis excitantes. Dušobrižnik će se strogo držati odredaba i uputa što ih daje njegov ordinarij. Nikako pak ne zahtijevati od vjernika još više od propisanoga. Paziti onda kako ženske pristupaju na sv. pričest. Nastojati da se svi tako nose i izvan crkve. Boriti se protiv dvostrukog morala. Iste propise primijenjivati i strancima, turistima. A odredbe neka budu ispisane i na njihovim jezicima.

Jednom riječju dušobrižnik će problemu nošnje pokloniti dužu pažnju i trud. U tome svaki župnik može postići barem ovo: da probudi ljudima savjest, da ih upozna sa problemom, da mu u crkvu dolaze ljudi čedno odjeveni, da je izvršio svoju pastirsku dužnost, a sigurno i to da će bar neke odvratiti od nečedne nošnje a oduševiti za čednu.

* * *

Završimo s Pijem XII: u spomenutom govoru kaže papa: »Istina je, da moda, kao i umjetnost, nauka, politika i slične aktivnosti, tzv. profane, imaju vlastite norme za postizanje neposrednih svrha kojima su određene; uza sve to njihov subjekt nepromjenljivo je čovjek, koji ne

može ne voditi računa da upravi te aktivnosti konačnom i vrhovnom cilju kome je on sam bitno i potpuno usmjeren. Postoji dakle moralni problem mode⁶. Moral je i danas regulativ odijevanja. Temeljni princip vrijedi zauvijek, jedino ga treba znati točno primijeniti suvremenim prilikama.

SUMMARIUM

Numquid hodie quoque valida sint principia moralia quae modum sese vestiendi mulierum regulant? Tamquam principium generale in prima parte huius communications statuitur: vestitus indecens peccatum audit, grave quidem si grave scandalum leve si tantum leve scandalum affert. Sit quidem hoc principium inconcussum, multas tamen ac varias, iuxta mutabiles circumstantias, patitur applicationes. Relativas propterea, de hoc dicimus normas. — Hinc in secunda parte de modo procedendi pastoris animarum disseritur. Huius erit omnes circumstantias bene intueri, et inde, problema te undequaque inspecto, tum positivis mediis decentem modum vestiendi commendare ac promovere, tum contra indecentem modum, prudentia duce, congrua adhibere media.

6. PIJO XII, nav. dj. str. 1017.